

Ο φιλόσοφος αυτοκράτορας...

Είκοσι χρόνια μετά την πρώτη δημοσίευσή της, η βιογραφία του Ιουλιανού εκδόθηκε στα ελληνικά

**Πολύμνια Αθανασιάδη
Ιουλιανός. Μια βιογραφία**
Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής
Τράπεζας. σελ. 354

της **ΣΟΦΙΑΣ ΑΝΕΣΙΡΗ***

Οι φίλοι του δεν ήταν Χριστιανοί· αυτά ήταν θεϊκό. Μα δεν μπορούσαν κιόλας να παίξουν σαν κι αυτόνα (τον Χριστιανομαθήμενο) με σύστημα καινούριας εκκλησίας, αστέιον και στην αλληψή και στην εφαρμογή. Έλληνες ήταν επί τέλους. Μηνέν άγαν, Αύγουστε.

Ο Ιουλιανός, ορών ολιγαριαν
Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, 1923

Είκοσι χρόνια μετά την πρώτη δημοσίευσή του στα αγγλικά (Οκτώβρη 1981), ύστερα από δύο μεταφράσεις στα ιταλικά (Μιλάνο 1984, Γένοβα 1994) και μια αγγλική επανέκδοση με περιορισμένες προσθήκες (Λονδίνο/ Νέα Υόρκη 1992), ο Ιουλιανός της Πολύμνιας Αθανασιάδη, καθηγήτριας Αρχαίας Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, εκδίδεται για πρώτη φορά στα ελληνικά. Το βιβλίο έχει αναθεωρηθεί και ενημερωθεί βιβλιογραφικά από την ίδια τη συγγραφέα. Η αναθεώρηση δεν εξαντλείται σε επιμέρους βελτιώσεις, προσθήκες ή συμπληρώσεις. Εκοιντας αισιαστική συνείδηση του γεγονότος ότι ο ιστορικός δεν στέκεται έξω από την ιστορία και βέβαια ούτε έξω από τη δική του ατομική πορεία, η Αθανασιάδη αναπλάθει τη βιογραφία του Ιουλιανού, του φιλόσοφου αυτοκράτορα που κατά το β' μισό του 4ου αι. μ.Χ. προσπάθησε να εισηγηθεί τον ιαγανισμό ως επίσημη θρησκεία, με τα ίδια δομικά υλικά με τα οποία πλάστηκε η διατριβή (1976) και το πρώτο βιβλίο της (1981), αλλά μέσα από μια σπιναισθηματικά και ιδεολογικά καινούργια οπτική.

Συμπέρασμα της εποχής

Στην έκδοσή του 2001, ο Ιουλιανός είναι πολύ λιγότερο ο «μοναδικός και ανένταχτος ήμικας» και πολύ περισσότερο «δημιουργός» της εποχής στην οποία έζησε. Η βιογραφία του είναι ουσιαστικά μια ψυχολογία, αλλά παράλληλα και μια έρευνηση της εποχής του σε πνευματικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό τα έργα του ίδιου του Ιουλιανού (επιστολές, λόγιοι, ύμνοι) διαλέγονται με πολυάριθμα άλλα φιλοσοφικά, ρητορικά, εκκλησιαστικά και ιστορικά κείμενα, σύγχρονα αλλά και προγενέστερα του. Ο Ιουλιανός

που προκύπτει μέσα από αυτή τη σύνθετη παρουσίαση δεν είναι μονοσήμαντος ούτε στατικός· είναι ιστορική προσωπικότητα αλλά και ανθρώπινη ύπαρξη, ένα πραγματικό πρόσωπο που διαλέγεται, συγκρούεται, αντιφάσκει και μεταβάλλεται.

Σαφές όριο

Ωστόσο, στην προσέγγιση του φαινομένου «Ιουλιανός» η Αθανασιάδη βάζει ένα σαφές όριο: δεν προχωρά εκεί που η ουσιαστική κατάσταση και η συν-πάθεια προϋποθέτουν εμπειρία και συναισθηματικά συμμετοχή και παρτεϊτείτα από μια «εξρή ανθρωπολογική καταγραφή των γεγονότων, από την οποία θα αποσπασζε το πνεύμα των πραγμάτων».

Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου εξετάζει διαχρονικά την έννοια του «ελληνισμού», που αποτελεί βασικό ιδεολογικό υπόστρωμα του Ιουλιανού, αλλά και πεδίο αντιπαράθεσής του με τον χριστιανισμό. Οι επόμενες ενότητες αντιστοιχούν σε φάσεις της ζωής του αυτοκράτορα. Μέσα από τις εξομολογήσεις του και την ανάπλαση του πνευματικού και ιστορικού περιγύρου εξετάζονται οι κοσμικοί και θρησκευτικοί του ρόλοι (πολιτιστής, θεραπευτής του κράτους, φύλακας του δικαίου, προφήτης και ιεροφάντης, ιερέας και βασιλιάς) και παράλληλα η ιδεολογικοπνευματική και ψυχολογική του συγκρότηση και εξέλιξη.

Οι φάσεις της ζωής του

Στην αρχή (κεφ. Β') αναλύεται η παιδεία του (χριστιανική και ελληνική) και αυτοπικίζονται τα κομβικά σημεία της διαπλάσής του, καθώς επίσης η διαδικασία διαμόρφωσης της θρησκευτικής του πίστης. Στη συνέχεια (κεφ. Γ') παρουσιάζονται τα οριστικά στάδια της εμπλοκής του στην άσκηση της εξουσίας και η πορεία του προς το θρόνο.

Τα επόμενα κεφάλαια ασχολούνται με τη σύντομη περίοδο της παραμονής του στην υπική εξουσία: ξεκινώντας από τα μέτρα του

για την ανασυγκρότηση της αυτοκρατορίας (κεφ. Δ'), προχωρούν στη στάση του απέναντι στα πνευματικά ρεύματα της εποχής και εξετάζουν τη διαμόρφωση της αυτοκρατορικής ιδεολογίας και τις θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις του (κεφ. Ε' ΣΤ').

Στο τελευταίο κεφάλαιο (Ζ') παρακολουθούμε τη μοιραία περσική εκστρατεία και την ενδιάμεση παραμονή του στην πόλη της Αντιόχειας, όπου η οδυνηρή συνειδητοποίηση της αντιδημοτικότητάς του τον έφερε σε ρήξη με την πραγματικότητα· ο θάνατος δεν ήταν παρά η φυσική αποχώρηση από έναν κόσμο από τον οποίο είχε ήδη νομικά αποένωθει.

Διαφορετικός

Ο Ιουλιανός της Ιστορίας ή ακριβέστερα της παρουσίας ιστορικής βιογραφίας αποκλίνει από τις αυτοβιογραφικές εκτιμήσεις του ίδιου και είναι σίγουρα διαφορετικός από τον Ιουλιανό που έχει περάσει σε εμάς μέσα από την Εκκλησία. Είναι βέβαια ελληνολάτρης και οραματιστής, όπως θέλει ο ίδιος να προβάλει

Χρυσό νόμισμα του Ιουλιανού από το νομισματοκομείο της Αντιόχειας.

λει τον εαυτό του, και σε πρώτο επίπεδο αναχρονιστικός, όπως τον κατηγορούν πολλοί - όχι μόνο χριστιανοί.

Όμως στην ουσία είναι «γνήσιο παιδί του καιρού του», αντιφατικός όσο και η μεταίχριακή εποχή στην οποία ζει. Ειδικά την επιβίωση των πόλεων, τις υποτάσσει όμως σε ένα συγκεκριμένο και ιεραρχημένο διοικητικό σύστημα, τον κορμό του οποίου κληνεί ο αυτοκράτορας. Στιρίζει την ύπαρξη των κατά εθνή θεών, τους εντάσσει ωστόσο σε μια θεολογική πυραμίδα με μονοθεϊστική κορυφή, σε μια πανανιστική κρατική θρησκεία με δική της ορθοδοξία και οργανωμένη εκκλησία. Επαγγέλλεται τα «πατρία» του ελληνιστικού παρελθόντος, για να στηρίξει πάνω τους τη θεοκρατία.

Αναλύοντας, εμπνευσμένα και συνθέτο-

νας τις πηγές της με δεξιοτεχνία αλλά και συνείδηση, η Αθανασιάδη μάς δίνει έναν Ιουλιανό ριζωμένο στον ελληνιστικό κόσμο με βλέμμα στραμμένο προς τον Μεσαίωνα.

Είναι ο νεοπλατωνικός Οδυσσεύς που αντιμετωπίζεται «τα τέρατα της υλικότητας» για να σωθεί και να επιστρέψει στην πνευματική πατρίδα του, και συγχρόνως ο ελέω Θεού βασιλιάς που, επιφορτισμένος να οδηγήσει σε αυτή την πορεία προς τη σωτηρία ολόκληρα την ανθρωπότητα, γίνεται ο κατεχούχην πρόδρομος της βυζαντινής αντίληψης περί βασιλείας. Το κείμενο συνοδεύεται από ένα ενδιαφέρον και προσεκτικά επιλεγμένο εικονογραφικό υλικό, το οποίο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα καινούργια καινούργια στοιχεία της πιαρούσας εκδόσης. Οι βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους περιτρέφεται η εικονογράφηση -ελληνισμός και Ιουλιανός-, καθώς και οι στόχοι της αναλύονται σε ειδικό σχόλιο στο τέλος του βιβλίου. Με ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να διαβαστούν οι εκτενείς επισημηματικές λεζάντες, μέσω των οποίων οι εικόνες «ήχουν» λειτουργικά με το κείμενο, τεκμηριώνοντας τις απόψεις της συγγραφέως.

* Η κ. Σ. Άνεςιρη είναι δόκτωρ Αρχαίας Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Χαϊδέλβεργης.

Πορτρέτο του Ιουλιανού (βασ. 361-363), ο οποίος δεν εικονίζεται εδώ με τη στολή του Ρωμαίου αυτοκράτορα αλλά με το απλό ένδυμα ιερέα και το ιερατικό διάδημα στο κεφάλι. Παρίσι, Λούβρο (φωτ. Γκόστικη Λοιουίσι)